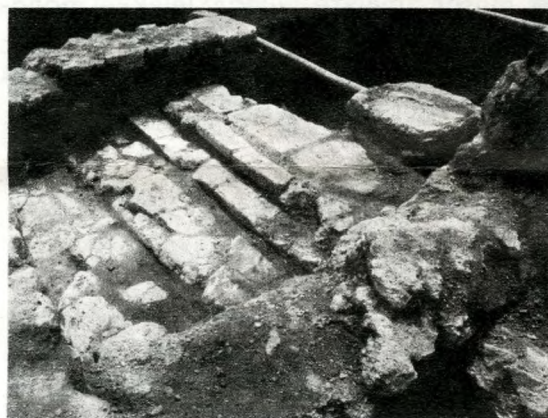

RÉGÉSZETI SIKER

XIII—XIV. századi házak maradványai az Árpád-híd budai hídfőjének déli oldalánál

Eldölt a főváros történetének legfurcsább, majd száz év óta tartó pere: a legújabb kutatások megközelítő pontossággal felvázolták az eltűnt középkori Buda helyrajzát, s az óbudai Fő tér körül feltárták első királyaink XI. századi települését. Ezzel szertefoszlott minden olyan feltevés, okfejtés, hogy az ősi Buda nem Óbuda földjén volt.

A legrégebbi időkben kevés írott emlék maradt. A kútfők mégis egybehangzóan arról tanúskodnak, hogy Buda földjén nemcsak a honfoglalás idején volt fejedelmi központ. A XI. század elejétől kezdve gyakran megszálltak itt királyaink, itt volt udvarházuk, s az igazgatási központ aránylag korán várossá fejlődött. A XIII. században mind több forrás említi Budát, amely később — a budai várhegy benépesítése után — kapta az Óbuda nevet.

Megdöbbenő volt azonban, hogy középkori falat — ko-

runkig — nem találtak ezen a tájon. Miközben sorra tárták föl a római város, Aquincum emlékeit, nem sikerült kiásni sem XI., sem pedig XIV. századi építkezésnek jelentősebb maradványát. Ezért kaphatott hangot a kételkedés: „Hátha mégsem itt volt az ősi Buda.” S napvilágot láttak a legmeghökkenőbb feltevések. Voltak, akik a Pilisben keresték a középkori Budát; mások úgy vélekedtek, hogy két vagy több Buda épült.

Vértessy György fejtette ki a legteljesebben a kétkedők álláspontját a Valóságban 1976-ban. Nézeteit tavaly átvette a napisajtó is. Elméletét — nagyobb nyilvánosság előtt — mind a mai napig nem cáfolták meg. Így történt azután: míg a legújabb történeti kutatások eredményét csak a tudományos kiadványok olvasói ismerhették meg egy-két ezren, addig száz- és százazrek olvashatták napilapban: nem Óbudán volt Ó-Buda.

Most a napfényre került XI. és XIV. századi falak és gótikus szobrok láttán összedől a hamis elképzelések kártyavára. Tanulságos lehet a különféle elméletek rövid jellemzése. Segít eloszlatni sok tévedést, s még jobban kiemeli az évtizedek óta tartó régészeti-történeti kutatások jelentőségét.

Vértessy György tanulmánya a Valóságban (1976. 6. szám) egy múlt századi megállapításból indul ki: „Meg nem érthető, hogy Óbudán a sokkal korábbi római épületekből még vannak maradványok, míg a későbbiek — minő a királynői vár és a prépostság — minden nyom nélkül eltűntek.” Valóban így van! — kiált fel Vértessy. De mikor? 1976-ban: sok évvel azután, hogy feltárták a királynői vár és a prépostsági templom romjait. A tények nyomására azonban kénytelen azt mondani, hogy a XIV. századi Óbuda lehet a XX. századi Óbuda földjén, de az ősi Buda

másutt rejtőzik. S hol? Dömös mellett vagy Esztergomban. De ha az újkori Óbuda elődje, a XIV. századi Óbuda, egykorú a pesti Budával, s későbbi, mint a pilisi Buda — honnan kapta akkor az Óbuda nevet? Erre nincs megnyugtató válasz, mint ahogy arra sincs, hogy Dömös mellett vagy Esztergomban miért nem maradt kiterjedtebb nyoma az ősi Budának, és hogy Esztergomban miért közvetlenül a királyi székhely mellett, a Szent Tamás-hegyen épült volna fel Budavára — a királyi szálláshelye.

A „két vagy több Buda” hívei a forrásokban kimutatható ellentmondásokra építik feltételezéseiket. Mátyás király szerint az óbudai Fehéregyháza Buda közelében volt, egy mérföldre a királyi palotától. Ellentmondás — jelenti ki Vértessy György. Szerinte a „közel” legfeljebb két-három kilométer, a mérföld pedig nyolc-kilenc kilométer. Most

Mégis Óbudán volt Ó-Buda

Középkori kereskedőház a Lajos utcában

Csigó László felvételei

akkor két-három vagy nyolc-kilenc kilométer távolságra volt Fehéregyháza? Ám közben napfényre került egy korábbi, 1353-as feljegyzés. Ebben Nagy Lajos király azt írja, hogy az óbudai vár „közel” fekszik az újbudai várhoz. Vagyis, szerinte is nyolckilenckilométer lehet a közel. Márpedig a „két vagy több Buda”-elméletben perdöntő a *közel* szó jelentése. Ez a legfőbb érv arra, hogy Buda Dömös mellett volt. XXII. János pápa ugyanis 1321-ben azt írta, hogy a dömösi egyház és az óbudai egyház szomszédos. „*Akkor viszont* — írja Vértessy György 1979-ben az egyik napilapban — *Óbuda csak közvetlenül Dömös mellett lehetett — Pilismaróton.*” De a két magyar oklevél egészen másról beszél. Ha Nagy Lajos korában Óbuda és Mátyás korában Fehéregyháza közel volt Budához, akkor mégiscsak a középkori Óbuda mellett épült az Árpád sírját őrző templom és nem a

Pilisben. Hiszen mindkét király azt állítja: az óbudai vár és Fehéregyháza nincs messze Budától. Mi több: Fehéregyháza vélt helye: a Vörösvári út és a Bécsi út találkozáspontja hét és fél kilométer távolságra van a királyi palotától. Mondja Vértessy György.

Ezzel a kör bezárul. Két megbízható hazai kútfő is igazolja: a XX. és a XIV. századi Óbuda elődje, az ősi Buda itt állt a hegyek és a Duna között.

Az Óbudát máshol feltételező elméleteknek a kutatási módszere sem fogadható el. Gondolatmenete sűrítve a következő: Anonymus szerint az ősi Budavára hévizek fölött, vagyis hegyen épült... Óbudán nincs hegy a Duna közelében... Esztergomban a Szent Tamás-hegy tövében meleg víz tört fel... Ezért Budavára itt volt. Feltevés — meggyőző bizonyítás nélkül. Ezért az elképzelések nem illeszthetők be az összefüggő tör-

téneti képbe. Pilismaróton is vannak külső egyezések. Találtak kisebb román kori falat, és szikla is van. „*Tehát itt volt Budavára.*”

A legutóbbi időben Fügedi Erik, Gerevich László, Györffy György, Kubinyi András és mások felkutatják Óbuda történetének sok-sok fontos részletét, s a különféle írott feljegyzések és a tárgyi leletek egységes képpé formálódnak. Sok homályos terület, ellentmondás, vitás kérdés van még, de ma a tudósok egyöntetű véleménye: a középkori Buda a Fő tér körül, a római erődön *belül* keletkezett.

A honfoglalás után Kurszán fejedelem szálláshelye Óbuda nyugati részén volt, s egészen a Nagyszombat utcai amfiteátrumig terjedt. A római közház volt *Kurszán vára*, s ez a név még a XIV. században is élt. Egy nagyobb szántóföldet 1373-ban úgy írnak le, hogy Kurszán vára és a királynéi udvar között van, s a

nagy út (Bécsi út) és a klarissza apácakolostor határolja.

Még pontosabban leírható az első királyaink idejében kibontakozó igazgatási központ helye. Minden azt bizonyítja, hogy Aquincumban a rómaiak után megszűnt a városi élet. De a falak itt maradtak, és a XI. század magyarsága felhasználta az ókori örökséget. Anonymus szerint Attila király Óbudán — akkor Budavárnak vagy németül Ecilburgnak hívták — minden régi épületet, amit ott talált, megújított és az egészet igen erős fallal vette körül. A hun király aligha járt Óbudán, s a jegyző azt írta le, amit XI. századi elődeink tettek. A Fő tér körül, a IV. századi római falakon szállást építettek a királynak és kíséretének.

Még tart a vita, hogy a budai egyházat mikor alapították: Szent István, esetleg Péter király idejében? Ami valószínű: a román kori prépostsági templom